

Lidingö Utbildningscentrum
Grundkurs Bibliodrama 07-09
Liselotte Spåre fd Håkansson
Examinationsarbete vt 09

Befriat evangelium

-En fantasi över bibliodramats relevans

Inledning

Vad är bibliodrama egentligen? Hur genomförs det och vad blir resultatet? Att beskriva vad bibliodrama handlar om och att återge de upplevelser och erfarenheter det skapar är svåra uppgifter. Det bästa svaret är egentligen att pröva själv men också det ger bara en liten del av det bibliodramatiska arbetets potential och helhet eftersom inget bibliodrama är det andra lik. En av de bättre och mest kortfattade beskrivningarna är nog öatt läsa Bibeln med hela

kroppen. Men också denna definition väcker fler frågor än svar. Förhoppningsvis är frågorna drivna av upptäckande nyfikenhet.

Låt mig göra en ganska drastisk jämförelse. Vad är evangeliet egentligen? Hur genomförs det och vad blir resultatet? Att beskriva detta världs- och livsomvälvande budskap, dess konsekvenser och fulla innehåll är med självklarhet omöjligt. Ett bra och ofta använt svar är att pröva själv, att tro på Jesus ord och se om det fungerar i praktiken. Den vanligaste och mest kortfattade förklaringen är en översättning av ordet evangelion från grekiskan öglatt budskap. Men också denna definition väcker fler frågor än svar. Förhoppningsvis är även dess frågor sprungna ur en upptäckande nyfikenhet.

Jämförelsen ovan är naturligtvis till viss del tveksam men vore det inte spännande och kanske mest naturligt att närma sig ett budskap, en text som ständigt glider undan våra definitionsförsök med en metod som till sin natur innehåller liknande egenskaper?

Ett evigt evangelium för alla människor i alla tider som hålls fångat i en text, formad i en tid i en kultur behöver med självklarhet befrias i varje tid, på ett nytt sätt, i pågående erfarenheter, i varje människa, i varje kropp. Min övertygelse är att evangeliet finns tillgängligt också på andra ställen i tillvaron i skapelsen till exempel som vi själva är en del av. Men låt oss för en stund begränsa oss till det evangelium som finns i Bibelns texter. En fil i datorn som packas ner för att spara på utrymmet och minnesåtgången behöver ett uppäckningsprogram för att kunna användas och bli meningsfull. Så behöver evangeliet packas upp i våra sammanhang och liv, i varje ny tid och av varje ny människa. Det som har kallats uppenbarelse är något pågående och levande som behöver hända och tas emot om och om igen. Det är inget statiskt som per definition kan läsas till vissa ord eller mönster. Bibliodrama kan vara ett sådant uppäckningsprogram för evangeliet i vår tid.

ÖKroppen vill berätta något som huvudet inte vetö är en rubrik hämtad ur :kolon en tidning från studieförbundet Bilda (nr 1 2009). Artikeln handlar om helig dans och dess läkande krafter och betonar vikten av att ta hela kroppens erfarenheter på allvar. Vid första anblicken finner jag rubriken tilltalande och viktig. Den kroppsliga erfarenheten som trängts undan lyfts fram och tas på allvar. Sedan ser jag det plötsligt hur kroppen ställs i motsats till huvudet. Men också huvudet tillhör kroppen och har ett bidrag till kroppens berättelse. En motsättning mellan huvudet och övriga kroppen är inte önskvärd i ett försök att hitta en mer hel livstolkning.

Jämför med Paulus ord i 1 Korinthierbrevet 12 ö Kroppen består inte av en enda del utan av många. Om foten säger: ö jag är ingen hand, jag hör inte till kroppen, så hör den likafullt till kroppen. Problemen uppstår när det ena ställs över det andra. Misstaget att betona övriga kroppen på huvudets bekostnad är lika stort som tesen att intellektuell kunskap är mer betydelsefull än kroppslig. Både den fysiska erfarenheten och den analyserande förmågan är delar av kroppens berättelse. Därför behövs både en fysisk erfarenhet och ett analytiskt perspektiv. Båda momenten finns i bibliodramat.

I detta arbete gör jag en första ansats, ett försök till att placera in bibliodrama i förhållande till evangeliet, vår tid och teologin. Med några exempel och korta analyser försöker jag skapa en mötesplats för evangeliets centrum, bibliodramats metod och vår tids kyrka och samhälle. Ämnet är oerhört vitt och min ambition i denna begränsade form endast är att lyfta några aspekter där bibliodramats goda funktion blir tydlig i koppling till evangeliet och vår tid. Jag har valt att använda Harvey Cox som en teologisk referens eftersom hans teologi i boken *Dårarnas fest* handlar om lek och fantasi som blivit en bristvara men som tydligt används i bibliodrama. Jag är medveten om att begrepp skulle behöva definieras och avgränsas i större utsträckning än vad som är möjligt för arbetets omfång. Eftersom mitt arbete i större utsträckning är ett prövande än en slutgiltig tes väljer jag dock att lämna begreppen öppna. Till viss del ligger själva tjusningen i just bristen på möjlighet att definiera både evangeliet som budskap och bibliodramat som metod, däri också deras intressanta släktskap. Här finns också en parallell till Coxøen juxtapositionens teologi som härbärgerar motsägelser utan att likrikta.

Evangeliet

Inkarnationen

Evangeliets själva kärna och centrum är inkarnationen. Gud blir människa, kroppslig och konkret. Vad detta innebär, hur det går till och hur man ska förklara det står utanför vår mänskliga förmåga att i sin helhet begripa. Det är inget märkligt i sig att vi inte kan omfatta och förstå Guds handlade och uppenbarelse genom Jesus Kristus snarare hade en total förståelse tett sig märklig och gjort Gud till endast en produkt av mänskligt önsketänkande. Det faktum att vi aldrig helt kan förstå vad inkarnationen betyder innebär däremot inte att vi ska avstå ifrån att

undersöka, pröva, fantisera och tänka runt dess konsekvenser och betydelser. Tvärt om är just fantasin är en stor tillgång i närmandet till det som inte går att förstå logiskt.

Evangeliets centrum är Jesus Kristus som på dammiga vägar svettig och andfådd vandrade genom folksamlingar och öde trakter för att gestalta Gud. Evangeliet bör närmas, förstås och erfaras utifrån detta centrum. Detta centrum är inte en lärotes, inte en vision om en lycklig framtid eller en samling statiska levnadsregler eller kyrkoordningar, detta centrum är en människa av kött och blod. Född under fattiga omständigheter, tvingad till flykt undan förföljelse, kämpande för dem som hamnat utanför samhället, avrättad på ogrundade misstankar och till slut kroppsligen levande igen, alla fysiska hinder till trots.

Det är en oerhört fysisk och provocerande berättelse som är evangeliet. Av detta har människor genom tiderna spekulerat fram oräkneliga hyllmetrar av teorier, dogmer och trossystem. Hur är det möjligt att reducera denna mustiga, stinkande och skrikande berättelse till endast torra, välordnade och regelmässiga bokstavradar eller välregisserade predikningar? Är det inte uppenbart att något viktigt då går förlorat? Att försöka förstå, tolka och skapa system runt evangeliet är ett gott och positivt arbete men det förlorar sitt sammanhang och nödvändiga motstånd när det teoretiska arbetet betonas och premieras på bekostnad av de fysiska och kroppsliga erfarenheterna. Kroppen är mer än huvudet. Huvudet är dessutom mer än logik och systematisering. Skapande i olika former genererar lika trovärdiga berättelser som logiska samband och dogmer.

I evangeliets centrum blir det obeskrivliga, avlägsna och osynliga, plötsligt möjligt att beskriva, konkret närvarande och synligt. Gud får en gestalt. Det har alltid funnits en tveksamhet och ett motstånd mot detta att Gud tar kroppslig form. Gnosticisms dualistiska tänkande är ett sätt att försöka dela upp det andliga och fysiska för att flytta Gud och andliga erfarenheter till en högre sfär inte nersmutsad av jordens villkor av svett och damm. Puritansk fromhet har också försökt avgränsa det kroppsliga från det andliga, då det andliga är det eftersträvansvärda och kroppen något nödvändigt ont.

Att ta tillvara hela kroppens berättelse både det motbjudande och vackra ger oss större möjligheter att kunna uppleva evangeliet till förändring och verkligt möte istället för distanserat betraktande. Den kritiska distansen och analysen är nödvändig men bör inte sättas i motsats till den kroppsliga och fantasieggande upplevelsen.

Logos

Grekiskans ord *ölogos* som betyder just ord, har gett upphov till många läror och teorier om ordets betydelse och funktion. Inte minst Johannesprologen har studerats och systematiserats. Ett par framträdande exempel på tillfällen när Gudsordet är kraftfullt och tydligt är dels i skapelseberättelserna, dels i inkarnationen.

I skapelseberättelserna är det Guds ord som skapar. När Gud säger något blir det till. Det vittnar om uppfattningen att det finns en stark koppling mellan orden och dess konkreta konsekvenser. När något benämns blir det till. Ordet blir kött som Johannes skriver i sitt evangeliums första kapitel. Den vanligaste läsningen av Johannesprologen är den att det handlar om Jesus som är Ordet som fanns före alltings början men nu föds in i världen och blir kött och blod.

Det intressanta är kopplingen mellan orden och deras konkreta följdverkan som i skapelsen och också ordets förvandling och konkretiserande i sig självt som i Johannesprologen. Ord är som en följd av denna läsning inget som sitter fast på en bokrulle utan en levande företeelse som tar gestalt och förändrar världen. Man kan fråga sig om detta gäller endast Guds ord eller om det är ett generellt förhållningssätt som är möjligt till alla ord. Att närma sig bibeltexten med detta i tankarna gör det hela mycket spännande men också riskfyllt. Det gör det även önskvärt att ha de verktyg tillgängliga som gör det möjligt att möta det levande ordet, verktyg som är öppna och kan hantera och ge utrymme för oväntade gestalter av ordet.

Nattvard & dop

Inom den protestantiska traditionen har de flesta samfund och kyrkor två sakrament nämligen dop och nattvard. Ett sakrament är en helig handling som instiftats av Jesus själv och som vi uppmanats att fortsätta praktisera. Både dopet och nattvarden är fysiska och kroppsliga erfarenheter som berättar för oss om evangeliet.

Vattnet i dopet är blött, kanske kallt, möjligen smutsigt. Det är en fysisk upplevelse som berättar om att gå från död till liv, att drunkna för att komma tillbaka till livet med Jesus Kristus. Nattvarden är en måltid och vårt behov av mat och näring är något av det mest basala.

Den handlar också om det nödvändiga i nära gemenskap med andra människor. Det är en livsviktig och högst fysisk erfarenhet. I dessa fysiska upplevelser erbjuds möten med Gud.

Det är intressant att fundera på vad som hänt med dessa två handlingar. Hur de i olika utsträckning förvandlats från dramatiska, livsnödvändiga, drastiska och kroppsliga erfarenheter till symboliska handlingar med en fysisk touch. Det är inte så ofta vi åter oss mätta vid det dukade nattvardsbordet eller tar med dem som vi vet har ont om mat så att de får äta sig mätta där och alltför många föräldrar bär fram sina barn till dopet som en namngivningscermoni för traditionens och släktträffen skull. När Jesus ger oss redskap för att komma ihåg och leva i det han har gjort och lärt ger han oss kroppsliga erfarenheter att upprepa och föra vidare. Det är handlingar kopplade till våra mest mänskliga behov av tillhörighet och föda. Det är inte symboler eller stämmingsfulla akter som erbjuds oss utan kroppsliga erfarenheter.

Gemenskapen

Det finns flera bilder i bibelns texter som beskriver och betonar gruppens och gemenskapens betydelse. I nattvarden till exempel är mötet med andra centralt. För att praktisera tron behövs i stor utsträckning relationer till andra dels för inhämtandet av en större kunskap och erfarenhet, dels för att trons kärna och utövande handlar om relationer och förhållningssätt med betoning på kärleken.

Bibliodrama

Att läsa mellan raderna

En av de ledande tankarna inom bibliodrama är att det finns mer i texten än det man vid första anblicken ser. Peter A Pietzele använder i boken *Scripture Windows* en judisk tradition som talar om den svarta och den vita elden som Bibeln består av. Den svarta elden syns i de skrivna bokstäverna medan den vita elden finns runt om och emellan det svarta. I bibliodrama utforskas den vita elden som har en ändlös potential av tolkningar.

Genom att bli delaktig i texten på olika sätt genom rollspel, lek, skapande med färg och form, träder andra delar av texten fram och införlivas i vår erfarenhet och vårt medvetande. Vi möter texten inifrån och därigenom blir andra perspektiv tillgängliga. Texten är inte bara bokstäverna och de händelser de beskriver utan också det som utelämnats, det som många gånger binder ihop och skapar större förståelse för enskilda händelser, människors känslor och perspektiv till exempel. Genom att arbeta med texten bibliodramatiskt blir den levande på ett nytt sätt. Texten har också som vi tidigare nämnt förmåga att skapa något i nuet och byta gestalt.

Läsa med hela kroppen

Inom bibliodrama frigörs möjligheter att använda hela kroppen i läsandet på ett sätt som inte alltid varit vanligt i kyrkliga sammanhang i vårt land. Titeln på boken *öBibliodrama Läsa Bibeln med hela kroppen* (Mitt i församlingen, Uppsala 2003) tydliggör den intentionen och förklaringsmodellen av bibliodramatisk erfarenhet. Genom att röra sig i texten fysiskt, skapa dess uttryck i lera, dansa den till olika musikstilar och fysiskt möta andra i upplevelsen av texten och dess teman ökar inte bara upplevelsens intensitet utan minnet av den och möjligheten att ta med sig erfarenheten in i andra situationer i livet, eftersom texten kommit in i hela kroppen. Orden blir kött. Det finns också en omedelbar närvaro i det bibliodramatiska arbetet, eftersom det inte är något som skall förberedas och övas in för att sedan framföras utan en upplevelse i nuet som binder samman mina erfarenheter, med andras och som även pekar mot framtiden.

Gruppen

Genom att närma sig texten i grupp med många olika hjälpmedel och metoder ökar förståelsen och tillgången på gemensam erfarenhet och kunskap blir större. Den kunskapen skapas i det fysiska samspelet i till exempel rollspel men också i örundanö och samtalet, där man får ta del av andras berättelser, upplevelser och analyser.

Helheten: erfarenhet och analys

Bibliodrama närmar sig texten med en helhetssyn, där leken, fantasin och skapandet får det utrymme som tidigare saknats i textbearbetningen. Möjligheten till inlevelse och fokuserad närvaro i arbetet med texten ökar ju fler sinnen som används. I bibliodrama finns redskap att i rundan eller samtal två och två dela erfarenheten, sätta ord på upplevelsen och även få ta del av andras erfarenhet och upplevelse av samma arbete. Efter upplevelse och delande finns ytterligare ett steg inom ramen för bibliodrama att bearbeta och tillgodogöra sig texten och dess

budskap nämligen det analyserande och utifrån betraktande samtalet även detta i rundan men också i det mer fria samtalet.

Samhället

Pedagogik

Runt om i samhällen växer det fram olika alternativa pedagogiker när kunskapen om kunskapinhämtandet ökar och insikten om vikten av olika metoder och redskap verifieras. Det nödvändiga ett så brett lärande som möjligt framhålls och alla sinnens aktivitet premieras i högre grad än tidigare.

Ekologisk livsstil och rättvisetänkande

I samhället i stort har intresset för och insikten om det nödvändiga i ett stort engagemang för vår miljö och rättvisefrågor har ökat. Det är ett konkret och kroppsligt tänkande, som slagit igenom och kräver engagemang och medveten livsstil, inte bara betraktande och analyserande.

Kyrkor

Inom kyrkor och samfund finns en längtan efter tydligare konsekvenser och prövandet av trostolkningar som berör hela livet blir större. Ett exempel är Shane Claiborne och hans bok *Den oemotståndliga revolutionen* (Cordia 2006), som fått stor uppmärksamhet, där tron utmanas att få tydliga konsekvenser i vårt sätt att leva. Det är en teologi som vänder sig mot interna bevarande teorier och istället vill förändra samhället. Andra böcker med liknande teman är *Elvis som hötorgskonst* av Rob Bell, Kina 2006, *Jesus hemliga budskap* av Brian McLaren, Smedjebacken 2007. Jag tar också med ett närmare exempel. När equmenia som är en gemensam organisation för Svenska Missionskyrkans Ungdom(SMU), Svenska Baptisternas Ungdomsförbund (SBUF) och Metodistkyrkans Ungdomsförbund (MKU) bjuder in till riksstämman 2009 står det öAllt ska bort öallt som skymmer Jesus ska rensas undan ö på affischerna. Tolkningen av dessa uttryck kan naturligtvis vara olika men jag ser det som en längtan efter något som berör, konkret påverkar våra liv och som tar oss ur fastlåsta föreställningar som förlorat kontakt med den fysiska verkligheten.

Dårarnas fest

Här kommer jag hänvisa till några tankestråk ur *Dårarnas fest ö En teologisk essä om fest och fantasi* av Harvey Cox, 1969. Det är nödvändigt att kommentera att boken skrevs för ett antal år

sedan men känns fortfarande aktuell i sin ansats till teologiskt resonemang dessutom finns vissa likheter i samhälle och kyrka idag (se Samhälle och Kyrkor och samfund ovan), vilket gör att även om den direkta samhällsanalysen känns gammal så finns användbara och relevanta paralleller att dra till nutid.

Teologi

Cox försöker med utgångspunkt i Gud-är-död-teologin skapa en levande teologi i festens och fantasins anda. Upplevelsen av Guds frånvaro, Guds död har kommit som ett resultat av bland annat industrialiseringen, den moderna vetenskapen och det kulturella självmedvetandet. Guds död kan inte återkallas, men den kan överskridas skriver Cox och menar vidare Om Gud återvänder kan det hända att vi först måste möta honom i dansen innan vi kan definiera honom i läran. Han slår fast att vårt faktabaserade samhälle genom att lyfta fram logiken som huvudtolkning av livet gått miste om avgörande värden som gestaltas i fest och fantasi. Vi har blivit försiktiga och beroende av logiska beviskedjor som gjort att vi inte använt oss av vår förmåga att sträcka oss utanför vårt sammanhang i den omfattning som låter oss utvecklas som hela människor och hitta vårt kosmiska sammanhang.

Han menar att festen är närmare besläktad med minnet och fantasin mer släkt med hoppet. Minnen och hopp är något grundläggande för religionen. Bristen på fest och fantasi gör det därför svårare för människan att förstå och förhålla sig till gudomlighet och tro. Guds död är en upplevelse hos människan. Den har inträffat i den moderna industrialiserade människans liv, eftersom hon har förlorat sin förmåga att på en och samma gång leva i historien och i evigheten och att bejaka tidens alla dimensioner som sina vänner. Fest däremot bryter rutinen och fantasin öppnar dörrar.

Vi har dragit en linje mellan fakta och fantasi och benämnt fakta som verkligheten, även om verkligheten inte är möjlig att fixera. Vetenskapen har inte till uppgift att visa vad som är verkligt utan att utforska den del av verkligheten som dess metoder är lämpliga för. Både fakta och fantasi är verkligt och ur ett sådant perspektiv är jorden inte en underlägsen emanation av himlen och himlen är inte en projektion av jorden utan båda är verkliga. Det viktiga är att förena dessa aspekter i människan. Här finns en intressant kristologi där gudomligt och mänskligt, fantasi och fakta, evigheten och historien förenats i Kristus.

Fantasi hör ihop med utopiskt tänkande som inte nöjer sig med att nå förändringar inom rådande mönster, till exempel samhälle och kyrka, utan vill åstadkomma helt nya mönster, nya samhällsformer och kyrkor. Utopiskt tänkande har på samma sätt som fantasin avfärdats till favör för fakta och vetenskap och vi har förlorat vår förmåga att gå utanför det som är. Kyrkan borde kunna vara ett område för fantasi och prövande av nya former för gemenskap och livsstil men kyrkan har knutits alltför starkt till gårdagen och nuet när den blivit en institution som gjorts sig beroende av det etablerade samhället som därför inte kan förkroppsliga fantasins morgondag. Världen behöver profeter därför behöver vi lämna ambitionen att förändra och förnya kyrkan, våga oss utanför vårt sammanhang och istället inrikta oss på att omskapa världen. öTill själva sin natur är tron sådan att den bryter upp situationen och pekar utöver den.ö skriver Cox och öKyrkan bör vara före världen på väg mot Guds rike.ö

Cox hävdar att öett folk som dansar inför sina gudar är i allmänhet friare och mindre hämmat än ett folk som inte kan göra det.ö Det har inom kristendomen funnits en envis misstro mot kroppen som till viss del beror på den tidiga kyrkans kontakt med gnosticisms dualistiska tänkande. Detta till trots hävdar kristen tro i grunden det goda i skapelsen men erkänner dess ofullkomlighet. Världen är god men fallen. Genom denna förmåga att sammanföra olika perspektiv borde kyrkan kunna vara en spjutspets i strävan att återfå en helhetssyn på tidsdimensionerna, då, nu och framtid, men istället uppvisar man en förkärlek för det förgångna, en misstro mot det kroppsliga och rädsla inför framtiden.

Människans öppenhet för en ny framtid verkar enligt Cox bero på hennes fantasiresurser och fantasin är mest framträdande bland de missnöjda. Ett utanförskap till det nuvarande samhället driver utvecklingen av en förändrande framtidstro. Kan det vara därför som Jesus påstår att endast de fattiga kan komma in i Guds rike? frågar sig Cox.

Cox teologi kallar han öen juxtapositionens teologiö som står ut med motsägelsen och utmaningen mellan minnet, hoppet och upplevelsen, historien, framtiden och nuet och inte försöker samordna dessa på någons bekostnad. Teologernas uppgift blir då inte att komma överens med rådande varseblivningsmönster utan att spränga dem. Att ständigt uppsöka samhället men inte tillhöra det påminner om Paulus uppmaning att inte anpassa sig till världen (Romarbrevet 12:2).

En kyrka som äger verklig makt och myndighet har liten möjlighet till självironi. Att inte vara en del av maktstrukturen och etablissemangen ger frihet att vara kraftfullt komisk, gycklarkyrkan är löjlig i sitt anspråk (1 Korintierbrevet 1:27). Detta är ett sätt att sträcka sig utanför sitt sammanhang och förändra världen och dess föreställningar.

Sammanfattning och avslutning

Med bakgrund av det jag skrivit här, anser jag att det finns viktiga samband mellan evangeliet, vår tid (Samhälle och Kyrkor) och bibliodrama. Utifrån dessa samband kan en angelägen, spännande och utmanade teologi skapas.

Tron som bevarar då, speglar nu eller drömmer om sen är ointressant. Guds rike måste ligga i otakt med samhället. Det är bara möjligt med fantasi. Fantasin kan uthärda motsägelser. Bibliodrama kan uthärda de tre tidsaspekterna, då, nu och framtid, i leken och fantasin. Det är en Kristusefterföljelse att omfatta både fantasi och fakta utan att förringa någondera, himmel och jord, Gud och människa förenas.

Den öhistoriskaö texten och vår tradition upplever vi här och nu i bibliodramat, fysiskt, lekfullt, fokuserat, närvarande och vi utforskar och tänjer den hoppfullt framåt. Då, nu och sen blandas utan att det behöver likriktas med fantasins hjälp blir deras motsägelser istället möjliga att stå ut med.

Evangeliet i sig är kroppsligt med inkarnationen som centrum det vill säga Gud bli människa, det osynliga tar gestalt, ordet blir kött. Texten tillåts att ta sig konkreta och fysiska uttryck i det bibliodramatiska arbetet.

I samhället och i kyrkan finns ett behov av mer helhetsinriktade metoder och arbetssätt. Krav ställs på att ord ska generera handling. Inom bibliodrama finns den naturliga kopplingen mellan orden och deras kroppsliga uttryck.

Inom teologin finns ett behov av fantasi och lek som möjliggör nya mönster och främjar visioner att växa fram. I bibliodrama finns potential för att göra en teologi som utmanar vår tid och står ut med de motsägelser som den innehåller och som genom fantasin kan sträcka sig utanför nuet i ett utopiskt tänkande med ambitionen att förändra världen.

Litteratur:

Cox Harvey, Dårarnas fest, Stockholm 1972

Pietzele Peter A, Scripture Windows, Los Angeles, 1998

Bibliodrama Läsa Bibeln med hela kroppen, Mitt i församlingen, Uppsala 2003

Claiborne Shane, Den oemotståndliga revolutionen, Mölnlycke 2007

Bibeln, 2000